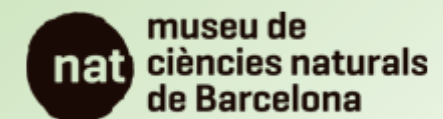

Gales i organismes cecidògens de Ponent de la col·lecció Antoni Ribes dipositada al MCNB

Aitor Martínez Romero & Juli Pujade-Villar

X Trobada de col·laboradors Francesc Español
25 de març de 2023

Antoni Ribes i Escolà (Lleida, 1968 - 2014) ha estat un investigador naturalista que va morir prematurament a l'edat de 46 anys.

Durant diversos anys va recol·lectar a la regió de Ponent material entomològic que va quedar sense identificar ni organitzar.

La part del material que incloïa mostres d'himenòpters Chalcidoidea va ser donada al British Museum, mentre que la resta, va ser cedida al Dr. Juli Pujade-Villar. Aquesta estava formada majoritàriament per gales i organismes cecidògens.

Un Organisme cecidògen...

és aquell que té la capacitat de produir malformacions sobre òrgans i teixits vegetals mitjançant la inducció de substàncies. Aquestes formacions anormals es coneixen com a **cecidis o gales**.

Gales d'Origen Animal = Zoocecidis

Gales d'Origen no Animal = Fitocecidis

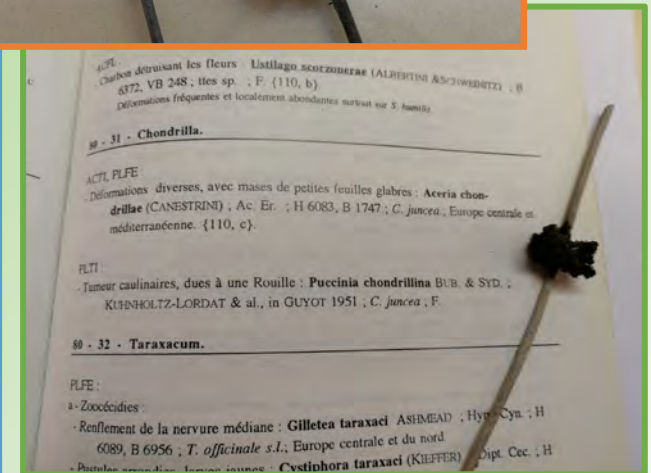
Els fenòmens implicats en la formació de les gales són:

- Hipertrofia (creixement anormal de cèl·lules)
- Hiperplàsia (multiplicació anormal de cèl·lules)
- Neogènesi (formació de nous teixits)

Material analitzat

Total: 880 bosses de mostres amb un recompte de 21.375 gales de 134 espècies diferents (120 conegudes i 14 no determinades).

Ptiloedaspis tavaresiana

Eurytoma gallephedrae

Aylax minor

Andricus hispanicus
(forma agamica)

Dryomyia lichtensteini

Andricus quercustozae
(forma agamica)

Fordia formicaria

Pediaspis aceris

Pemphigus spyrothecae

Parapodia sinaica

Craneiobia corni

Monarthropalpus flavus

Eriophyes tiliae

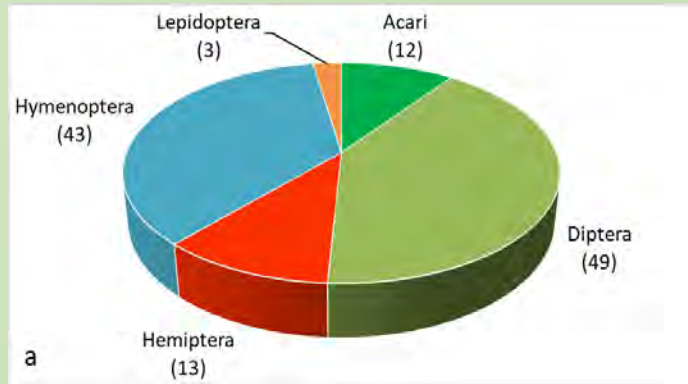
El catàleg

Codi Propi	Localització	Codi	Ordre	Espècie	Organ vegetal afectat	Data	Recompte de Gales	Adults	Hoste/Observacions
A-1	Montrebei	I-1066	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	31/01/2008	18	0	<i>Quercus</i>
A-2	Omélls	I-764	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	06/07/2007	4	1	<i>Quercus</i>
A-3	Menarguens	I-401	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	19/01/2007	43	0	<i>Quercus</i>
A-4	Omélls	I-750	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	06/07/2007	2	0	<i>Quercus</i>
A-5	Menarguens	I-736	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	27/06/2007	6	18	<i>Quercus</i>
A-6	Os de Balaguer	I-1030	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	22/01/2008	45	3	<i>Quercus</i>
A-7	Les Avellanes	I-1038	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	22/01/2008	15	20	<i>Quercus</i>
A-8	Juncosa	I-947	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	26/12/2007	121	0	<i>Quercus</i>
A-9	Menarguens	I-736	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	27/06/2007	1	0	<i>Quercus</i> , Atacada per <i>Ceroptres clavicornis</i>
A-10	Els Torms	I-849	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	15/10/2007	13	0	<i>Quercus</i>
A-11	Montrebei	I-1075	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	31/01/2008	12	1	<i>Quercus</i>
A-12	Menarguens	I-921	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	21/12/2007	45	0	<i>Quercus</i>
A-13	Els Torms	I-848	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	15/10/2007	17	0	<i>Quercus</i>
A-14	Pobla Cérvoles	I-533	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	02/03/2007	5	0	<i>Quercus</i>
A-15	Omélls	I-749	Hymenoptera	<i>Andricus hispanicus (agàmic)</i>	Borró	06/07/2007	12	0	<i>Quercus</i>
A-16	Os de Balaguer	I-1032	Hymenoptera	<i>Neuroterus anthracinus (agàmic)</i>	Borró	22/01/2008	4	0	<i>Quercus</i>
A-17	Menarguens	I-404	Hymenoptera	<i>Neuroterus anthracinus (agàmic)</i>	Borró	19/01/2007	32	0	<i>Quercus</i>
A-18	Menarguens	I-925	Hymenoptera	<i>Neuroterus anthracinus (agàmic)</i>	Borró	21/12/2007	33	1	<i>Quercus</i>
A-19	Menarguens	I-923	Hymenoptera	<i>Neuroterus quercusbaccarum (sex)</i>	Flor i fulla	21/12/2007	25	1	<i>Quercus</i>
A-20	Menarguens	I-412	Hymenoptera	<i>Neuroterus quercusbaccarum (sex)</i>	Flor i fulla	19/01/2007	99	0	<i>Quercus</i>
A-21	Menarguens	I-735	Hymenoptera	<i>Neuroterus quercusbaccarum (sex)</i>	Flor i fulla	27/06/2007	64	0	<i>Quercus</i>
A-22	Aitona, Ventafarines	I-94	Hymenoptera	<i>Plagiotrochus gallaeramulorum (agàmic)</i>	Tija	24/02/2006	25	0	<i>Quercus</i>
A-23	Algèri	I-1246	Hymenoptera	<i>Plagiotrochus australis (sex)</i>	Fulla	13/03/2008	2	0	<i>Quercus ilex</i>
A-24	Castelló de Farfanya	I-1233	Hymenoptera	<i>Plagiotrochus australis (sex)</i>	Fulla	13/03/2008	11	0	<i>Quercus ilex</i>
A-25	Àger	I-710	Hymenoptera	<i>Plagiotrochus australis (sex)</i>	Fulla	?/?/2007	7	0	<i>Quercus ilex</i>
A-26	Bellaguarda	I-960	Hymenoptera	<i>Plagiotrochus australis (sex)</i>	Fulla	26/12/2007	36	0	<i>Quercus ilex</i>
A-27	Les Avellanes	I-1180	Hymenoptera	<i>Cynips disticha (agàmic)</i>	Fulla	22/01/2008	13	0	<i>Quercus</i>
A-28	Montrebei	I-1068	Hymenoptera	<i>Cynips disticha (agàmic)</i>	Fulla	31/01/2008	7	0	<i>Quercus</i>
A-29	Menarguens	I-915	Hymenoptera	<i>Cynips disticha (agàmic)</i>	Fulla	?/?/2007	4	0	<i>Quercus</i>
A-30	Les Avellanes	I-1039	Hymenoptera	<i>Cynips quercus (agàmic)</i>	Fulla	22/01/2008	3	0	<i>Quercus</i>

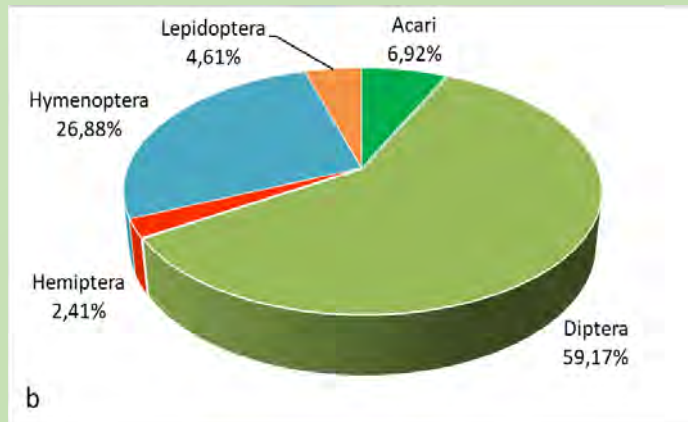
Continguts:

- Codi propi
- Localització
- Codi
- Ordre
- Espècie
- Òrgan vegetal afectat
- Data
- Recompte
- Presència Adults
- Hoste vegetal
- Observacions

Resultats

a. Distribució d'espècies per a cada ordre

b. Percentatge de gales induïdes per ordre

Totes les gales identificades són zoocecidis:

Acari: 12 espècies de 5 gèneres, 4 citades per primer cop a la península Ibèrica.

Diptera: 49 espècies de 30 gèneres, 4 citades per primer cop a la península Ibèrica, 13 per a Catalunya.

Hemiptera: 13 espècies de 10 gèneres, 1 citada per primer cop a Catalunya.

Hymenoptera: 43 espècies de 18 gèneres, 2 citada per primer cop a la península Ibèrica, 1 per a Catalunya.

Lepidoptera: 3 espècies de 2 gèneres, 1 citada per primer cop a Catalunya.

Resultats

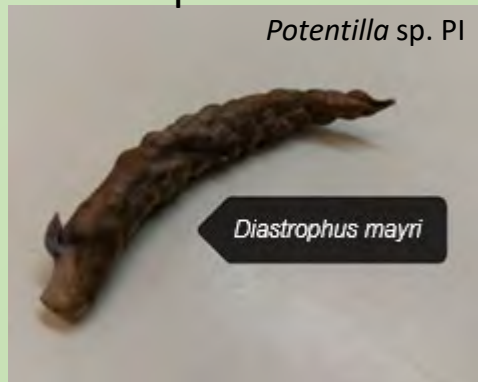
Àcars

Dípters

Himenòpters

Hemípters

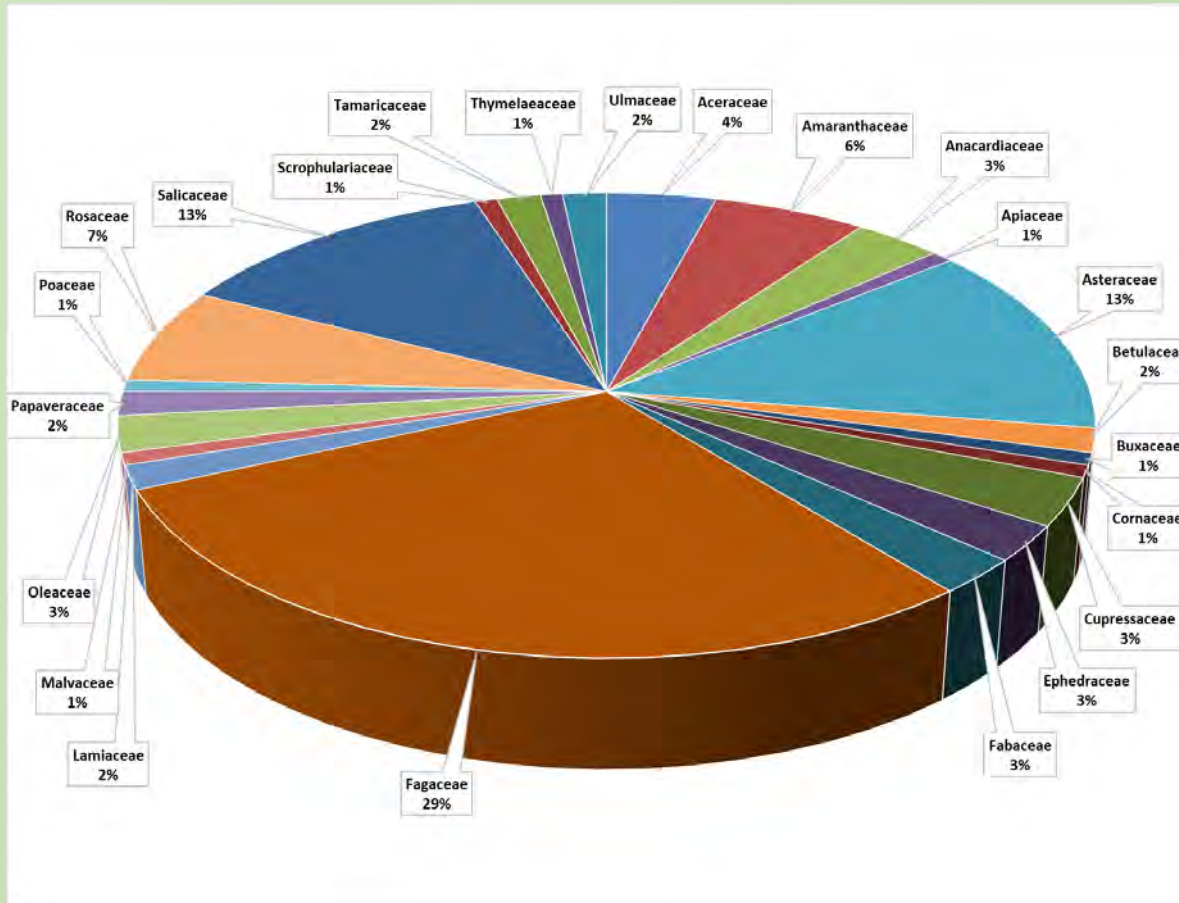

Lepidòpter

Resultats

Els hostatgers vegetals estan representats per 23 famílies.

Destaquen:

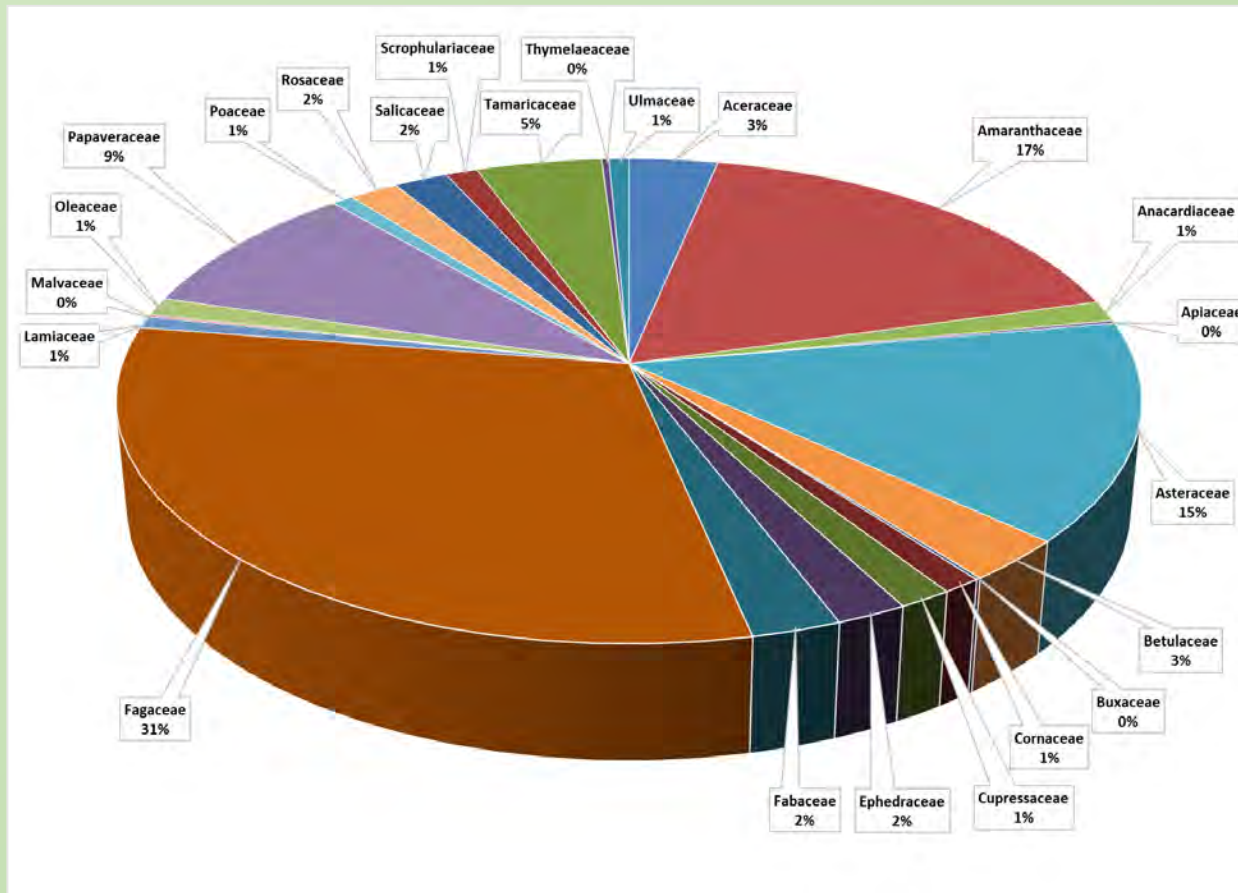
Fagaceae (gènere *Quercus*)

Asteraceae (gènere *Artemisia*)

Salicaceae (gènere *Salix*)

Percentatge d'espècies d'organismes cecidògens per a cada família vegetal.

Resultats

Percentatge de gales recomptades per a cada família vegetal.

La major part de les gales es troben sobre
Fagaceae (6.603)
Amaranthaceae (3.728)
Asteraceae (3.119)
Papaveraceae (1.943)

Els òrgans més afectats en les mostres són les fulles i els borrons.

Feina realitzada al museu

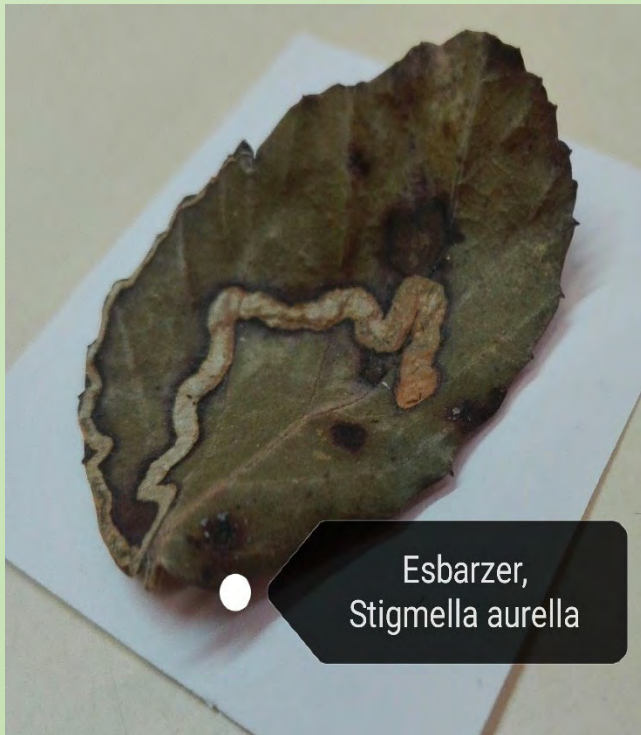
- Revisió de la col·lecció
- Etiquetatge
- Registre

Distribució de les mostres en 44 caixes entom.

Altres rastres entomològics presents a la col·lecció

Minadors

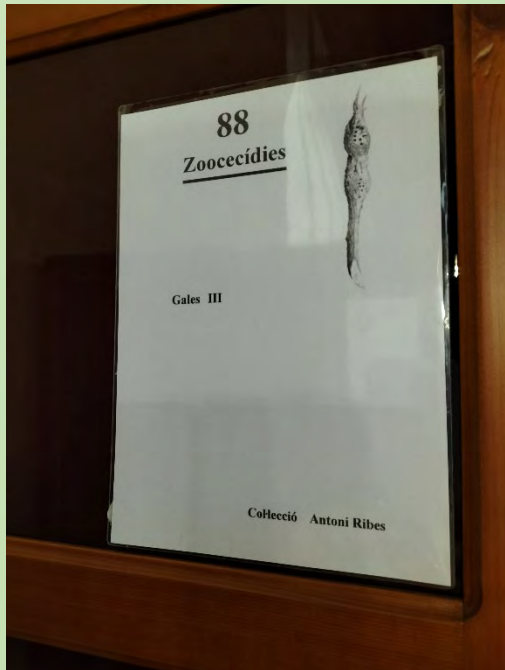

Còccids

Nius i Postes d'ous

Disposició de la col·lecció

Riquesa de la col·lecció

1. La col·lecció Ribes consta de 21.375 gales de 134 espècies diferents
2. L'espècie més comuna és *Ptiloedaspis tavaresiana* sobre *Artemisia herba-alba* per la seva relació entre nombre de mostres i quantitat de gales recomptades. Tenint en compte només el nombre de gales seria *Dryomyia lichtensteini* sobre *Quercus* sp. (alzina i garric).
3. L'espècie més particular de la col·lecció és *Parapodia sinaica* sobre *Tamarix* sp. degut a que es tracta d'un lepidòpter, ordre dels que hi ha un menor nombre d'espècies cecidògenes.
4. Consta de 134 espècies (de les quals 120 estan dipositades al MCNB) pertanyents a 5 ordres, 11 famílies, 61 gèneres d'insectes. Els ordres més representatius són els dípters i els himenòpters.
5. Han estat trobades 10 espècies no citades a la península Ibèrica (4 àcars, 4 dípters i 2 himenòpters) i 16 per a Catalunya (13 dípters, 2 hemípters i 1 himenòpter) totes elles dipositades al MCNB.

Rellevància de la col·lecció

- Material de referència per establir l'estat de coneixement actual de la cecidologia a la regió de Ponent.
- El nombre d'espècies trobades per primer cop a la península Ibèrica i a Catalunya en la col·lecció Ribes és molt important.
- El MCNB ara presenta una gran mostra representativa excepcional de gales de Catalunya si tenim en compte que hi ha dipositades en aquest moment la col·lecció Vilarrúbia i la col·lecció d'Antoni Ribes.

Sobre les col·leccions de museu...

- Destacar la gran importància en que les col·leccions particulars siguin dipositades a institucions públiques.
- La conservació i documentació del material marca el punt de partida cap al seu estudi i difusió, perdurant de generació en generació.

Gràcies per les facilitats donades no només en la recepció i dipòsit de la col·lecció sinó també per la logística per poder registrar les mostres!

Gracies per la vostra atenció!